

Ханієва Ф.М.

*здобувач кафедри цивільного
права №1 Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Khaniieva F. M.

*applicant of the civil law
department №1 of the
Yaroslav Mudryi National Law
University*

ОСОБЛИВОСТІ ВКЛАДУ ДО ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

УДК: 347.759

Суттєвими ознаками юридичної особи є її майнова відокремленість від майна засновників/учасників, а також самостійна майнова відповідальність за своїми зобов'язаннями належним їй на праві власності (закріпленим за нею) майном. Тому формування статутного (складеного) капіталу як виразника мінімального розміру майна господарського товариства становить важливий етап його створення та подальшої діяльності. А вклад засновника / учасника є рушійним елементом цього процесу, адже зазвичай він визначає подальше «життя» юридичної особи та кожного її учасника.

Науковому дослідженню проблем, пов'язаних з формуванням статутного капіталу, його функціями, встановленням значення для діяльності господарського товариства та учасників, відомі праці таких вчених як І. В. Спасибо-Фатєєва, О. Р. Кібенко, В. І. Борисова, С. В. Глібко, Ю. О. Тарасенко, В. М. Кравчук, Ю. В. Хорт, О. М. Вінник, І. Є. Якубівський, О. С. Янкова, ін. Однак, огляд наукової думки показує, що порушене питання є малодослідженим та потребує належної уваги. На сьогодні відсутнє чітко визначене наукове та законодавче формулювання поняття вкладу до господарського товариства, не виокремленні і його особливості як об'єкта цивільних прав, тому важливим є висвітлення цих актуальних положень.

Метою статті є аналіз, порівняння норм чинного українського та зарубіжного законодавства щодо визначення поняття «вклад до статутного капіталу», виокремлення особливостей вкладу як об'єкта цивільних прав, а завданням – з'ясування цих особливостей та сутності вкладу до статутного (складеного) капіталу.

Семантичний аналіз значень слова «вклад» показує, що вклад отожднюється або із грошима / їх еквівалентами, або із певною цінністю (матеріальною / нематеріальною). У науковій літературі та законодавчих актах можна зустріти і такий синонімічний до «вкладу» термін як «внесок». Зміст цієї мовної категорії тлумачиться у переносному значенні як

вклад у яку-небудь спільну справу. А похідне від нього дієслово «вносити» розуміється і як заносити всередину чого-небудь, вкладати, поміщати в що-небудь, сплачувати, додавати до чого-небудь, збагачувати [1, с. 709]. Доцільно згадати і відомий афоризм: «Внести свою лепту». Його зміст розуміється як внесок/вклад у спільну справу, участь у чомусь корисному [2, с. 357].

Виходить, що поняття «внесок» та «вклад» є синонімічними, не мають різко вираженого відмінного смислового навантаження, тому можуть застосовуватись рівнозначно. Також в юридичній літературі трапляються і суміжні до нього вирази, такі як «капіталовкладення» чи «інвестування» в частки або акції, «залучення капіталу», «концентрація/накопичення капіталу», т.п.

Наведене дає можливість визначити, що вклад має грошове або інше ціннісне значення та спрямовується на отримання благ, досягнення визначених цілей, які ставились його внесенням у спільну справу. Причому він ототожнюється із активною дією людини, яка вкладає, у поєднанні з його ціннісним предметом.

Законодавство зарубіжних країн також використовує термін «вклад» та синонімічні до нього терміни для визначення вкладу / внеску (інвестиції) до статутного капіталу юридичної особи. Наприклад, у Законі Чехії «Про господарські спілки, господарські товариства та кооперативи (про підприємницькі корпорації)» положенням про вклади учасників або майбутніх учасників (вкладників) до статутного капіталу підприємницької корпорації присвячуються окремі параграфи [3], у Комерційному законі Латвії використані терміни «вклад», «грошовий внесок», «майнове вкладення» [4], у законодавстві США - «contribution», «capital contribution», що в перекладі з англійської мови означають «вклад», «частка участі в капіталі» [5], а Комерційний кодекс Франції для позначення вкладу до капіталу товариства містить термін «внесок» [6].

Слід звернути увагу і на те, що вклад має безпосередню сутнісну прив'язку до термінів «статутний (складений) капітал», «господарське товариство» з тих підстав, що засновник / учасник, вкладаючи його, бере майнову участь у створенні товариства, формуванні / збільшенні статутного (складеного) капіталу. А майно / річ, що становлять предмет вкладу, законодавчо іменується як вклад до статутного (складеного) капіталу в силу наявного зв'язку зі господарським товариством, який відрізняється від банківського вкладу, заощаджувального внеску тощо.

Закон не надає визначення вкладу до господарського товариства, а лише зазначає примірний перелік його предметів. Відтак, вкладом до ста-

тутного (складеного) капіталу є гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 115 ЦК). Також перелік вкладів висвітлений і у ст. 86 ГК, ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», ч. 1 ст. 11 та ч. 1 ст. 23 Закону України «Про акціонерні товариства». Втім, Закон України «Про акціонерні товариства» не використовує терміну «вклад» для позначення майна, яким оплачується вартість акцій (цінних паперів), а позначає його як процес - «оплата вартості акцій» та як форму - «форми оплати цінних паперів» при заснуванні АТ (формування капіталу) та при розміщенні додаткових акцій АТ (збільшення капіталу).

Вищевикладене дає можливість визначити вклад як збірне поняття, яке виражає сукупність предметів або як узагальнюючу назву для майна засновників / учасників, яке становить його предмет та при внесенні до товариства має бути поійменованим в договорах про спільну діяльність зі створення товариства, установчих документах або інших документах, які засвідчують факт внесення вкладу. У той же час вклад не виокремлюється як об'єкт прав, хоча конкретний предмет вкладу належить до них та називається «вклад» лише під час внесення його засновником / учасником до товариства (ч.2 ст.115 ЦК та ст.177 ЦК).

Французьке законодавство також не розрізняє самого вкладу/внеску та предмета вкладу/внеску як об'єкти прав, фактично ототожнюючи останні [6]. А закони Латвії, Чехії, навпаки, виділяють (а) предмет вкладу (або майнового вкладення), яким називають річ, що має грошову оцінку (тілесна або безтілесна); (б) вклад - грошовий вираз вартості предмета вкладу або номінальну/бухгалтерську вартість акцій; (в) частку - майнове право, що надає учаснику право участі в управлінні товариством, права і обов'язки, що є наслідком такої участі [3, 4].

Відтак, на етапі формування / збільшення статутного (складеного) капіталу вклад є тим благом, вносячи яке, засновники / учасники оплачують частки / акції та вступають у цивільні правовідносини з приводу його відчуження / передачі у власність / користування (використання) юридичній особі. При цьому вираз «внесення вкладу до статутного (складеного) капіталу» є умовним, оскільки статутний (складений) капітал безпосередньо не пов'язаний ані з грошима, ані з майном, які передаються в оплату акцій / часток. Він не є реально існуючим, а лише становить процентне чи числове вираження реальної вартості активів товариства, відображену у бухгалтерському обліку [7, с. 262 – 263]. Розмір статутного (складеного) капіталу є змінною величиною та первинно має бути визначеним в установчих документах, а згодом зареєстрованим.

Тобто, внесення вкладу означає фактичну оплату часток/акцій засновниками/учасниками шляхом відчуження / передачі вкладу господарському товариству в обмін на корпоративні права. Зазвичай особи-власники передають свій капітал та піклуються про належне його використання [8, с. 175]. Водночас вклад становить інтерес або цінність для господарського товариства, у зв'язку з формуванням / збільшенням його капіталу. Засновники / учасники переслідують свій інтерес – сформуванню / збільшити статутний (складений) капітал (капітал-власність) для його подальшого використання у діяльності товариства, отримання з цього прибутку (капітал-функція). Однак, інтерес товариства як власника капіталу є безпосереднім, та залишається пов'язаним зі спільними інтересами засновників / учасників, зумовлюється ними [7, с. 275, с. 279].

У свою чергу, інтереси вкладення майна засновниками / учасниками втілюються в структурі корпоративної власності, що являє собою розподіл капіталу товариства між засновниками / учасниками та позначається на корпоративному управлінні, формуванні органів управління товариством, їхній діяльності. Виняток становлять повні та командитні товариства, в яких найбільше значення відводиться особистій участі, адже їх учасники беруть участь в управлінні справами та безпосередньо своєю працею [7, с. 29, с. 239 – 240].

Беручи до уваги взаємний інтерес кожного засновника / учасника та товариства, вклад можна образно позначити як «перехідний місток» до товариства через формування / збільшення його майна, який становить об'єкт права, що засновники / учасники відчужують / передають у власність / користування (використання) товариству для оплати часток / акцій на етапі формування / збільшення його статутного (складеного) капіталу.

На вибір предмета вкладу сукупно впливають притаманні йому особливості, які виражаються у встановлених законом властивостях та заборонах, виключеннях. Цим пояснюється основне призначення вкладу як джерела формування / збільшення відокремленого майна юридичної особи, її об'єднаного капіталу (корпоративної власності).

Відтак, закон наділяє вклад певними властивостями, які можна класифікувати та пояснити таким чином:

- залежно від якостей вкладу: майновість (вклад представляє собою майно або має майнову форму, у певних випадках – це відчужувані немайнові права з грошовістю оцінки); грошовість оцінки (вклад повинен мати грошову вартість та оцінюватись у гривнях, а грошова оцінка внесеного вкладу / майна буде дорівнювати номінальній вартості частки або оплачуваної акції у статутному (складеному) капіталі); корисність (мож-

ливість отримання корисних якостей вкладу під час його використання у підприємницькій діяльності товариства); оборотоздатність (можливість вкладу бути предметом правочинів); обмеженість (наявність у законі заборон та виключень щодо вкладів, які не можуть відчужуватися / передаватися до статутного (складеного) капіталу);

- залежно від кількості предметів, які становлять вклад: односкладність (складається з одного предмета вкладу); комбінованість або варіативність (вклад становлять два та більше предметів);

- за процедурою внесення вкладу та наслідками, які виникають після цього: обов'язковість внесення (законодавчо встановлений обов'язок засновника/учасника господарського товариства на внесення вкладу або оплату акцій, та заборона на звільнення від нього); впорядкованість (відчуження / передача вкладу відбувається за порядком, визначеним законом, договором, рішенням чи локальними актами товариства); документованість (необхідність закріплення факту внесення вкладу засновником/учасником та його предмета, розміру на матеріальному носії - банківські документи, договори, установчі документи, ін.); тимчасовість (вклад існує лише під час внесення його до господарського товариства на етапі формування / збільшення статутного (складеного) капіталу, а вже після грошової оцінки отримує назву «частка» або «акція» та представляє собою вже інший об'єкт права – частку або акції учасника у капіталі); обмінюваність (обмін грошового еквіваленту вкладу на корпоративні права учасника товариства); поворотність (внесений вклад у разі виходу учасника з товариства, може бути повернений йому або у вигляді його вартості за розрахунком на час виходу, або у натурі за домовленістю з товариством, за винятком акціонерів, які не мають права вимагати повернення внесеного вкладу, оскільки вони є власниками акцій, що були оплачені цим вкладом);

- залежно від приналежності вкладу особі-вкладнику, який має відповідне право на нього: належність вкладу на праві власності або на іншому праві (інші речові права (права на чужі речі), зобов'язальні права та права інтелектуальної власності).

Однак на вірець з протилежною стороною будь-якого позитивного явища, і до вкладів, крім встановлення законом певних властивостей, що обумовлюють їх призначення, передбачаються й також заборони, які у сукупності визначають те майно, яке може бути вкладом, а яке - ні. У свою чергу, заборони та виключення також різняться за визначеними критеріями: залежно від предмета вкладу та особи-вкладника.

Так, під виключеннями із загальних правил щодо вкладів слід розуміти законодавчі вимоги щодо того майна, яке може становити вклад, але з урахуванням певних винятків. Вони різняться залежно від предмета вкладу:

- виключність у внесенні грошових коштів як вкладу до фінансових установ (банків, кредитних спілок, ломбардів, лізингових компаній, довірчих товариств, страхових компаній, установ накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційних фондів і компаній та інших) (ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», ст. 32 Закону України «Про банки та банківську діяльність», ст. 2 Закону України «Про страхування»);

- обмеженість на внесення як вкладу майнового права інтелектуальної власності на наукове відкриття (воно є особистим та невідчужуваним від носія), на комерційне найменування (за ч. 2 ст. 490 ЦК таке передається іншій особі лише разом з майновим комплексом або його частиною);

- необхідність письмового узгодження з податковим органом передавання в якості вкладу майна, яке перебуває у податковій заставі (ст. 92 ПК);

- обмеженість щодо внесення як вкладу права власності, прав господарського відання, оперативного управління, права постійного користування земельною ділянкою, права користування природними ресурсами, права користування чужою земельною ділянкою – сервітуту;

залежно від особи-вкладника:

- необхідність у перевірці аудитором (аудиторською організацією) фінансового стану засновників-юридичних осіб щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного (складеного) капіталу, а засновників-фізичних осіб – шляхом підтвердження декларацією про їхні доходи і майно, завіреною відповідним податковим органом (ч. 3 ст. 86 ГК, ч. 4 ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», ст. 8 Закону України «Про аудиторську діяльність»).

Заборони ж визначають те, що взагалі не може бути вкладом до товариства та різняться вони наступним чином:

• залежно від предмета вкладу заборона на внесення як вкладу:

- майна державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону / рішення органу місцевого самоврядування не підлягає приватизації, та майна, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом (ч. 3 ст. 86 ГК та ст. 13 Закону України «Про господарські товариства»);

- особистих немайнових прав, які позбавлені економічного змісту, є невідчужуваними від особи-носія та не мають властивостей вкладу;
- в оплату акцій (цінних паперів) АТ позикою або порукою за позиками, наданими третьою особою для придбання акцій;
- бюджетних, кредитних коштів та коштів, отриманих під заставу (ч. 3 ст. 86 ГК та ст. 13 Закону України «Про господарські товариства»);
- векселів, а також для АТ - боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник (ст. 12 Закону України «Про обіг векселів в Україні», ч. 1 ст. 11, ч. 1 ст. 23 Закону України «Про акціонерні товариства»);
- в якості оплати вартості акцій обов'язку засновника/учасника щодо виконання робіт чи надання послуг товариству, або проведення особистих дій (наприклад, реєстрація товариства, досвід у певній галузі діяльності, консультації тощо) (абз. 3 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про акціонерні товариства»);
- вимог до товариства (погашення або прощення боргу) (ч. 2 ст. 144 ЦК);
- до статутного капіталу страховика (фінансових установ у формі АТ, ПТ, КТ або ТДВ), окрім векселів, коштів, отриманих в кредит, позику та під заставу, ще і коштів страхових резервів, нематеріальних активів (ст. 2 Закону України «Про страхування»);
- залежно від особи-вкладника заборона на:
 - внесення майна особою, яка не є його власником, а якщо це майнове право/відчужуване немайнове право – особою, яка не є його носієм та не має відповідного права на нього.

З урахуванням вищевикладеного можна підсумувати, що для формування / збільшення статутного (складеного) капіталу вклад має відповідати зазначеним властивостям, а засновники/учасники мають враховувати і встановлені законом виключення та заборони щодо вкладів, які сукупно впливають на його правовий режим та вибір для можливості внесення до товариства, оплати ним часток/акцій.

1. *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. - Volume 1. (1970).*
2. *Mokienko, V. M., Nikitina, T. G. (2007). Bolshoy slovar russkih pogovorok [Large Russian's dictionary of proverbs]. Moscow: Company «Olma Media Group».*
3. *The law of the Czech Republic «On business associations, business partnerships and cooperatives (the business corporation)» (25.01.2012). [E-reader Version]. Retrieved from http://anesro.com/down/zakon/rus_zakon_korporacii_firma_czechii.pdf*

4. *Commercial law of Latvia (04.05.2000). [E-reader Version]. Retrieved from <http://www.inlatplus.lv/rus/laws/>*
5. *Capital contribution. [E-reader Version]. Retrieved from <http://biztaxlaw.about.com/od/glossaryc/g/capitalcontrib.htm> - Name of the screen.*
6. *Commercial code of France (Regulatory part) / preface, translated from French, comments and notes by Zakhvataev V. N. (2010). Moscow: Wolters Kluver.*
7. *Spasybo-Fatieieva, I., Kibenko, O., Borysova, V.; za red. prof. I. Spasybo-Fatieieva. (2007). Korporatyvne upravlinnya: Monohrafiya [Corporate governance: Monograph]. Kharkiv: Right.*
8. *Spasybo-Fatieieva, I. (2006). Korporatyvna vlasnist' [Corporate ownership]. Ukrainske komertsiiine pravo no 7, pp. 25–41.*

Ханієва Ф. М. Особливості вкладу до господарського товариства

Складена стаття присвячена дослідженню проблематики формування та подальшого збільшення відокремленого майна юридичної особи за рахунок вкладів її засновників чи учасників. Ці процеси безумовно пов'язані із законодавчо встановленими особливостями самого вкладу до господарського товариства. А задля їх визначення спочатку проведений семантичний розбір слова «вклад», виявлено мовне значення вкладу. Потім у статті проаналізовані та порівняні норми чинного українського та зарубіжного законодавства щодо визначення поняття «вклад до статутного (складеного) капіталу», наведений перелік предметів або видів вкладу. Також звертається увага і на термінологічну схожість та розбіжність норм про вклади для можливості осмислення та врахування досвіду інших країн у цьому питанні. За текстом роботи чітко виокремлено, класифіковано на групи за певними критеріями та коротко пояснено особливості вкладу як об'єкта суб'єктивних цивільних прав. Ними є встановлені законом властивості, виключення та заборони. У підсумку наголошується на важливості врахування цих особливостей вкладу з метою належного формування або збільшення статутного (складеного) капіталу (майна) господарського товариства.

Ключові слова: господарське товариство, статутний (складений) капітал, вклад, властивості, заборони, виключення.

Khanieva F. M. The peculiarities of capital contribution

The scientific investigation of the peculiarities of capital contribution is very useful and necessary today. The capital contribution of each founder/sharer is formed the authorized (share) capital and property of the commercial company. It's considered also as minimum guarantee (or property) for creditors in some companies. Besides, the contribution is an important element in the process of formation the authorized (share) capital, which is inextricably related to further «life» of a legal entity and its founder/sharer too. Such importance has motivated the author to more depth analysis of the peculiarities of capital contribution. The qualitative study in terms of civil law is essential towards understanding such object of civil relationships as a capital contribution.

As the title implies the article describes the problems of the peculiarities of capital contribution to create the commercial companies and it's authorized (share) capital (property). The author explains the semantic meaning of the word «contribution» and the language meaning of capital contribution. The author analyzes and compares the rules of law in current Ukrainian and international legislation about the definition of the «contribution to the authorized (share) capital», establishes a list of items or types of contribution. Attention is drawn to the terminological similarity and difference of the rules of law about contributions. In article clearly singles out, classifies into groups with certain criteria and briefly explains the peculiarities of the capital contribution as the object of subjective civil rights. It is established properties, exclusions and prohibitions.

The research was based on the methods of analysis and synthesis. It is spoken in detail that the capital contribution has some properties that consist in: property component, monetary evaluation, utility, ability to civil circulation, the existence of restrictions, it consists of one or more items, the duty of founder or member to make a contribution, special order to make a contribution, necessity to document the contribution, temporality, necessity to exchange the contribution for corporate rights, recoverability, it belongs to founder or member on the right of ownership or other right. Besides, the contribution has legislative exclusions and prohibitions, for example it is exclusivity in making money as a contribution to financial institutions, restrictions on making a contribution by intellectual property rights in scientific research, written consent of the tax authority to make a contribution by property that is in tax lien, limited to make a contribution by the rights to use lands, immovable state or municipal property, the rights to use permanent lands and natural resources, the rights to use someone else's land – servitude, and other that is differ according to items of the contribution and its investor.

The results highlight the scientific essence of capital contribution and its properties, exclusions and prohibitions. Finally this research is useful for practice and gives the foundation for further researches in this area for deeper understanding the sense of capital contribution to the authorized (share) capital of commercial company.

Keywords: commercial company, authorized (share) capital, capital contribution, properties, prohibitions, exclusions.